

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ФОРМА БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В.І. Глухова, кандидат економічних наук. Ю.М. Кравченко.
Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського

© Глухова, В.І., 2014.

© Кравченко, Ю.М., 2014.

Стаття отримана редакцією 04.06.2014 р.

Вступ. Сьогодні однією з найважливіших передумов забезпечення комплексного розвитку бюджетної системи є формування дієвого фінансового механізму регулювання міжбюджетних відносин. Тому надзвичайно актуальними є проблеми пошуку форм і методів зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, необхідність удосконалення організації бюджетного регулювання та зростання ефективності функціонування фінансів місцевих органів влади.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. У науковій економічній літературі значну увагу приділено теоретичним та практичним проблемам функціонування міжбюджетних трансфертів. Цими проблемами в різних аспектах займалися відомі українські вчені, такі як: О.Д. Василик [1], В.М. Федосов [2], Д.В. Лагутін [3], Я.В. Цимбаленко [4], Ц.Г. Огонь [5], В.Д. Макогон [6] та багато інших. Важливу роль для формування теоретичної основи міжбюджетних трансфертів відіграють праці таких учених, як О.Д. Василик [1] та В.М. Федосов [2]. Однак, незважаючи на це, сьогодні недостатньо врегульованими залишаються питання розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів, а також закріплення за органами місцевого самоврядування певних бюджетних повноважень.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження теоретичних основ функціонування міжбюджетних трансфертів, аналіз сучасного їх стану та визначення напрямів удосконалення міжбюджетних трансфертів в Україні.

Основний матеріал і результати. Обмін коштами між бюджетами у вигляді міжбюджетних трансфертів обумовлений нерівномірністю в розподілі податків та відповідальності щодо їх використання між органами влади різних рівнів [4]. Міжбюджетні трансферти слід розглядати як важливий інструмент бюджетного регулювання, що безпосередньо впливає на забезпеченість громадян суспільними послугами та виконання важливих економічних і соціальних програм.

Розвиток та вдосконалення системи міжбюджетних трансфертів вимагають, з одного боку, її наближення до головних принципів і засад функціонування систем міжбюджетних відносин в економічно розвинутих країнах, з іншого – врахування регіональних, національних особливостей та умов формування місцевих бюджетів.

Трансферти є однією з форм фінансування соціально-економічного розвитку та механізмом його регулювання. За Бюджетним кодексом України [7], міжбюджетні трансферти – це «кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого». Вони поділяються на чотири види: дотації вирівнювання; субвенції; кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; інші дотації.

Кошти з державного бюджету, які не матимуть цільового використання, повинні надаватися тільки у вигляді дотації вирівнювання [6]. Метою надання дотації вирівнювання та коштів, що підлягають передачі в державний бюджет, є пом'якшення територіальних відмінностей у рівні бюджетної забезпеченості, стимулювання діяльності місцевих органів

влади та реалізація державної бюджетної політики через передачу коштів у вигляді цільових трансфертів [4].

Згідно з Бюджетним кодексом України [7], субвенції – міжбюджетні трансферти для використання на певну. Вони виділяються з бюджету вищого рівня для бюджету нижчого рівня і мають виключно цільове призначення для здійснення фінансування певного заходу та підлягають поверненню у випадку порушення цільового використання.

Розподіл обсягу міжбюджетних трансфертів згідно з Бюджетним кодексом та Законом України «Про Державний бюджет України на відповідний рік» між бюджетами міст обласного значення і районними бюджетами визначається на основі формули, яка затверджується Кабінетом Міністрів України.

Сучасна ситуація у сфері фінансового забезпечення регіонального розвитку доводить, що, незважаючи на дієві кроки, здійснені впродовж реформування бюджетної сфери, фінансова міцність органів місцевого самоврядування значною мірою залишається декларативною.

Однією з вагомих проблем фінансового забезпечення регіонів є залежність місцевих бюджетів від загальнодержавних трансфертів.

За даними Державного казначейства України, сума перерахованих коштів з Державного бюджету до місцевих бюджетів протягом 2010–2012 рр. збільшилася із 77,8 до 124,5 млрд грн на 46,7 млрд грн, або на 60,1%. А у 2013 році сума переданих міжбюджетних трансфертів, навпаки, зменшилася зі 124,5 до 115,8 млрд грн на 8,7 млрд грн, або на 6,9% (рис.1). Причиною цього є те, що у 2013 році не вистачало коштів для перерахування міжбюджетних трансфертів.

У цілому, за 2013 рік найбільше коштів з Державного бюджету надійшло до Донецької (25,1%), Житомирської (11,8%) та Київської (7,4%) областей, а найменше – до міського бюджету Севастополя (0,4%) та Закарпатської області (0,3%).

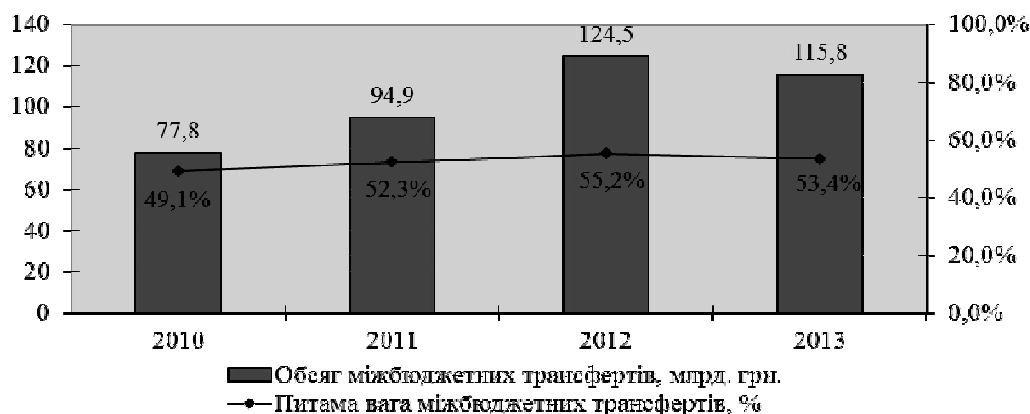

Рис. 1. Динаміка трансфертів з Державного бюджету України до місцевих та їх частку у доходах місцевих бюджетів протягом 2010–2013 рр.

Динаміка структури міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України до місцевих за видами впродовж 2010–2013 рр. наведена в таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка структури трансфертів з Державного бюджету України до місцевих за видами впродовж 2010–2013 рр.

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Дотації вирівнювання, %	56,0	46,0	41,5	48,1
Субвенції із соціального захисту населення, %	38,3	38,1	34,8	42,2
Інші трансферти, %	5,7	15,9	23,7	9,7
Усього, %	100	100	100	100

Традиційно у структурі трансфертів, що передаються з Державного бюджету України до місцевих, найбільшу частку складає дотація вирівнювання. Але протягом 2010–2013 рр. частка дотацій вирівнювання почала зменшуватися з 56,0 (2010 рік) до 48,1% (2013 рік), а субвенції із соціального захисту населення, навпаки, збільшувалися з 38,3 (2010 рік) до 42,2% (2013 рік). Збільшення частки субвенцій із соціального захисту свідчить про зміцнення соціальної

спрямованості видатків місцевих бюджетів. У 2013 році субвенція із соціального захисту населення була переважно спрямована на виплату допомоги сім'ям з дітьми та малозабезпеченим сім'ям (75%). Частка інших трансфертів (додаткових дотацій, інших субвенцій) протягом 2010–2012 років мала тенденцію до збільшення, а у 2013 році цей показник зменшився.

Згідно з даними Державного казначейства України [8], сума переданих коштів з місцевих бюджетів до Державного бюджету України протягом 2010–2012 рр. зменшилася з 6,6 млрд грн міжбюджетних трансфертів до 1,3 млрд грн, або на 80,3%; у 2013 році сума перерахованих міжбюджетних трансфертів до Державного бюджету України, навпаки, збільшилася з 1,3 до 1,6 млрд грн, або на 18,8%. У цілому загальний обсяг трансфертів до Державного бюджету України за 2010–2013 рр. зменшився на 5,0 млрд грн (рис. 2). Такі зміни пов'язані перш за все зі зменшенням запланованого обсягу перерахування міжбюджетних трансфертів із бюджету м. Києва внаслідок зарахування 50% податку з доходів фізичних осіб до державного бюджету.

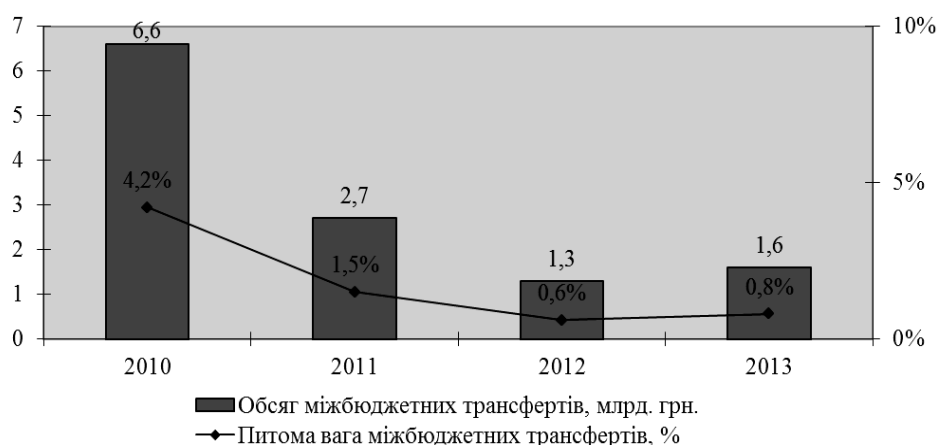

Рис. 2. Динаміка перерахування трансфертів з місцевих бюджетів до державного та їх роль у доходах Державного бюджету України за 2010–2013 рр.

З наведених вище показників можна зробити висновок, що з кожним роком сума коштів, що передаються з державного бюджету до місцевих, значно збільшується, а сума коштів, які передаються до державного бюджету з місцевих, навпаки, зменшується (рис. 3).

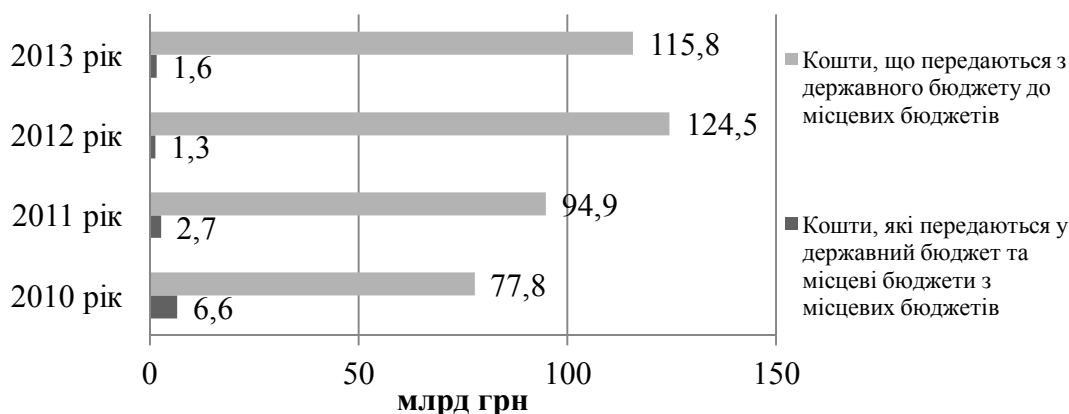

Рис. 3. Динаміка зміни обсягу коштів, що передаються з державного бюджету до місцевих і навпаки протягом 2010–2013 рр.

З рисунка 3 можна зазначити, що з 2010 р. по 2013 р. сума коштів, переданих з Державного бюджету України до місцевих бюджетів, збільшилася на 38,0 млрд грн, або на 32,8%, а сума коштів, переданих до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, зменшилася на 5,0 млрд грн, або на 75,8%.

Реалізація економічних перетворень у нашій державі, зміни, що виникають у бюджетній сфері, свідчать про недосконалість організації вітчизняної системи міжбюджетних відносин та існування низки проблем, зокрема:

- значний ступінь залежності місцевих бюджетів від державного бюджету;
- нерівномірне зіставлення «дотація–субвенція» у структурі трансфертів;
- процес віднесення одних адміністративно-територіальних одиниць до складу реципієнтів, а інших – до донорів є досить умовним.

Основною проблемою міжбюджетних трансфертів є те, що місцеві бюджети є дуже залежними від державного бюджету. Збільшення доходів на місцевому рівні не мотивує їх до діяльності, а, навпаки, істотно знижує їхню самостійність та стабільність. Тому для зниження рівня фінансової залежності місцевих бюджетів потрібно забезпечити формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням територіальної приналежності податків. У такому разі жителі кожного регіону будуть зацікавлені платити вищі податки з метою отримання якісніших послуг.

З метою підвищення контролю за використанням переданих з Державного бюджету України коштів у структурі трансфертів має зрости питома вага субвенцій як цільових коштів, використання яких спрямоване на фінансування конкретних об'єктів.

У деяких випадках сума коштів, що вилучається з бюджетів-донорів, є несумісною з їх сумою у формуванні трансфертної складової доходів державного бюджету. Тому формульний підхід підрахування трансфертів містить у собі дискримінаційний механізм вирівнювання. Сучасна нормативна система міжбюджетних відносин характеризується відсутністю чіткого законодавчо закріпленого розподілу функціональних повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Висновки. Міжбюджетні трансферти в Україні є однією з важливих складових бюджетного регулювання, важливим інструментом удосконалення фінансових відносин між центральними та місцевими органами влади, визначальним чинником економічної стабільності в країні.

Проаналізувавши основні проблеми системи міжбюджетних трансфертів в Україні, можна запропонувати напрями вдосконалення їх функціонування, зокрема:

- зменшити дотаційність за умови збільшення власної дохідної бази місцевих бюджетів, до того ж підвищення частки власних доходів сприятиме зростанню самостійності, незалежності й децентралізації органів місцевого самоврядування;
- застосувати прямі розрахунки за міжбюджетними трансфертами між Державним бюджетом України та бюджетами територіальних громад усіх рівнів;
- вжити заходів щодо об'єднання невеликих адміністративно-територіальних одиниць, бо наповненість бюджетів та якість управління фінансовими ресурсами у таких укрупнених одиницях місцевого самоврядування значно поліпшуються.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: ЦНД, 2004. – 544 с.
2. Федосов В.М. Теорія фінансів: підручник / В.М. Федосов. – К.: ЦУЛ, 2010. – 450 с.
3. Лагутін В.Д. Пріоритети координації бюджетної та монетарної політики в Україні / В.Д. Лагутін // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 3–14.
4. Цимбаленко Я.В. Шляхи реформування міжбюджетних відносин в Україні / Я.В. Цимбаленко // Держава та регіони: Серія: Державне управління. – 2010. – №1. – С. 121–126.
5. Огонь Ц.Г. Бюджет: взаємозалежність зобов'язань і фінансових можливостей держави / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С. 7–18.
6. Макогон В.Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин / В.Д. Макогон // Економіка, фінанси, право. – 2010. – №12. – С. 21–24.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
8. Сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>

УДК 336.144.382.027

Глухова Валентина Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту. **Кравченко Юлія Михайлівна**, студентка. Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського. **Міжбюджетні трансферти як форма бюджетного регулювання**. Розглянуто сутність міжбюджетних трансфертів, здійснено аналіз сучасного стану їх формування в Україні та запропоновано основні напрями вдосконалення.

Ключові слова: міжбюджетні трансферти, дотація вирівнювання, субвенції, вилучення, державний бюджет, місцевий бюджет.

УДК 336.144.382.027

Глухова Валентина Івановна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансов и кредита. **Кравченко Юлія Михайлівна**, студентка. Кременчугский национальный университет им. М. Остроградского. **Межбюджетные трансферты как форма бюджетного регулирования**. Рассмотрена сущность межбюджетных трансфертов, осуществлен анализ их формирования в Украине на современном этапе и предложены основные пути совершенствования.

Ключевые слова: межбюджетные трансферты, дотація вирівнювання, изъятие, государственный бюджет, местный бюджет.

УДК 336.144.382.027

Glukhova Valentyna, PhD, Associate Professor, Finance and Credit Department. **Kravchenko Julia**, student at the Faculty of Economics and Management. Kremenchuk Mykhailo Ostrogradskiy National University. **Intergovernmental transfers as a form of fiscal adjustment**. The essence of intergovernmental transfers was considered, the analysis of the current state of their formation in Ukraine has been done and the main areas for improvement have been provided.

Keywords: intergovernmental transfers, equalization grant, subvention, removal, state budget, local budget.